

Byla C-718/22

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą

Gavimo data:

2022 m. lapkričio 23 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Landgericht Erfurt (Vokietija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2022 m. spalio 14 d.

Ieškovas:

HK

Atsakovė:

Debeka Lebensversicherungsverein a. G.

Nutartis

dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimo

Europos Sąjungos Teisingumo Teismui

Byloje

HK

– ieškovas –

<...>

prieš

Debeka Lebensversicherungsverein a. G., <...>

– atsakovę –

<...>

<...> *Landgericht Erfurt* (Erfurto apygardos teismas) 8-oji civilinių bylų kolegija
<...> 2022 m. spalio 14 d.

nutarė:

- I. Sustabdyti bylos nagrinėjimą.
- II. Pagal SESV 267 straipsnį pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus dėl Sąjungos teisės išaiškinimo:
 1. Ar pagal Sąjungos teisę, visų pirma Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos 31 straipsnį ir Antrosios gyvybės draudimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalį, prireikus siejamus su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 38 straipsniu, draudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią išsami vartotojams skirta informacija pateikiama tik po to, kai gaunamas vartotojo prašymas, t. y. kartu su draudimo polisu („poliso įteikimo modelis“)? Jei į šį klausimą būtų atsakyta teigiamai: ar vien tai gali būti pagrindas vartotojui reikšti prieštaravimą, t. y. pagrindas atsirasti teisei į draudimo sutarties grąžinimą į ankstesnę padėtį? Ar tokią teisę galima užginčyti remiantis teisės netekimo arba piktnaudžiavimo teise argumentu?
 2. Ar draudikui, kuris vartotojui nesuteikė informacijos apie jo teisę pareikšti prieštaravimą arba ją suteikė netinkamai, draudžiama užginčyti iš to kylančias vartotojo teises, visų pirma teisę pareikšti prieštaravimą, remiantis teisės netekimo arba piktnaudžiavimu teise argumentu?
 3. Ar draudikui, kuris vartotojui nesuteikė vartotojams skirtos informacijos arba ją suteikė neišsamią arba netinkamai, draudžiama užginčyti iš to kylančias vartotojo teises, visų pirma teisę pareikšti prieštaravimą, remiantis teisės netekimo arba piktnaudžiavimo teise argumentu?
 4. Ar pagal Sąjungos teisę, visų pirma Antrosios gyvybės draudimo direktyvos 15 straipsnio 1 dalį, Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos 31 straipsnį ir Direktyvos 2002/83 35 straipsnio 1 dalį, prireikus siejamus su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 38 straipsniu, draudžiama nacionalinės teisės nuostata arba jurisprudencija, pagal kurią draudėjui, teisėtai pasinaudojusiam teise atsisakyti sutarties, tenka faktų pateikimo ir įrodinėjimo pareiga, susijusi su pačios draudimo bendrovės gautos naudos kiekybiniu įvertinimu? Jei toks faktų pateikimo ir įrodinėjimo pareigos paskirstymas yra galimas, ar pagal Sąjungos teisę, visų pirma veiksmingumo principą, reikalaujama, kad draudėjui savo ruožtu būtų numatyta teisė gauti informaciją iš draudiko arba naudotis kitomis palengvinančiomis priemonėmis, kad galėtų įgyvendinti savo teises?

A. Faktinės aplinkybės ir pagrindinė byla

Šalys – draudėjas ir draudikė – ginčijasi dėl draudimo sutarties, sudarytos taikant vadinamąjį poliso įteikimo modelį, visiško gražinimo į ankstesnę padėtį.

Ieškovas su draudimo bendrove, kuri yra atsakovė, 1996 m. sudarė kapitalo kaupimu pagrįsto gyvybės draudimo sutartį; įmokų mokėjimas ir draudimas turėjo baigtis 2024 m. lapkričio 1 d. Draudimo taisyklės ir vartotojams skirta informacija, kaip įprasta pagal poliso įteikimo modelį, ieškovui buvo pateiktos kartu su draudimo polisu.

2020 m. ieškovas, remdamasis ankstesnės redakcijos *Versicherungsvertragsgesetz* (Draudimo sutarčių įstatymas, toliau – VVG) 5a straipsniu, dėl šios draudimo sutarties ir (arba) dėl jos sudarymo pareiškė prieštaravimą. Jis nurodo manantis, kad poliso įteikimo modelis prieštarauja Sąjungos teisei, ir vien iš to kildina savo „amžiną teisę“ pareikšti prieštaravimą. Ieškovas taip pat remiasi tuo, kad informacija apie teisę pareikšti prieštaravimą formaliai buvo netinkama. Savo prieštaravimą jis grindžia ir tuo, kad nebuvo pateikta būtinoji vartotojams skirta informacija arba ji buvo pateikta ne visa.

Ieškovas siekia, kad dėl neteisėto draudimo bendrovės praturtėjimo jam būtų gražintos sumokėtos įmokos ir atiduota nauda, kurią draudimo bendrovė gavo iš įmokų.

Ieškovas ieškiniu pirmiausia reikalauja konstatuoti, kad prieštaravimas dėl draudimo sutarties sudarymo pareikštas veiksmingai. Siekdamas apskaičiuoti kompensaciją už naudojimą, ieškovas prašo atsakovės pateikti išsamią informaciją, pavyzdžiui, apie jo sumokėtų įmokų paskirstymą pagal atskiras sudedamąsias dalis, kaip antai administracinėms išlaidoms, sutarties sudarymo išlaidoms, rizikos išlaidoms ar ieškovo santaupų sumai, arba apie konkretų įmokų panaudojimą.

Draudimo bendrovė, kuri yra atsakovė, laikosi nuomonės, kad apie teisę atsisakyti sutarties ji informavo tinkamai ir pateikė visą esminę vartotojams skirtą informaciją. Ji atmeta visus ieškovo pareikštus reikalavimus pateikti informaciją. Ji taip pat remiasi teisės netekimo ir piktnaudžiavimo teise argumentais, kaip tai suprantama pagal *Bürgerliches Gesetzbuch* (Civilinis kodeksas, toliau – BGB) 242 straipsnį. Sutartis be nusiskundimų buvo vykdoma 24 metus. Šalys nesutaria, ar naujais Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija, susijusi su teisės netekimu ir piktnaudžiavimu teise vartojimo paskolų atsisakymo atveju, gali būti taikoma draudimo teisės aktams.

B. Teisinis pagrindas

Sprendimui byloje priimti reikšmingose Vokietijos teisės nuostatose, galiojusiose sudarant sutartį, nustatyta:

Ankstesnės redakcijos Gesetz über den Versicherungsvertrag (Draudimo sutarčių įstatymas, VVG) 5a straipsnis

1. Jei prašymo sudaryti sutartį pateikimo momentu draudikas nepateikė draudėjui draudimo taisyklių arba vartotojams skirtos informacijos, kaip nurodyta *Versicherungsaufsichtsgesetz* (Draudimo priežiūros įstatymas) 10a straipsnyje, laikoma, kad sutartis sudaryta remiantis draudimo liudijimu, draudimo taisyklėmis ir kita sutarties turiniui reikšminga vartotojams skirta informacija, jei per keturiolika dienų po dokumentų pateikimo draudėjas nepareikia prieštaravimo raštu. <...>

2. Terminas pradedamas skaičiuoti tik tuomet, kai draudėjas gauna draudimo liudijimą ir visus 1 dalyje nurodytus dokumentus ir kai draudimo liudijimo įteikimo momentu jis yra informuojamas raštu, aiškiais spausdintinėmis raidėmis, apie teisę pareikšti prieštaravimą, prieštaravimo pareiškimo termino pradžią ir trukmę. Tai, kad dokumentai gauti, turi įrodyti draudikas. Siekiant nepraleisti termino, pakanka laiku išsiųsti prieštaravimą. Vis dėlto, nukrypstant nuo pirmo sakinio, teisė pareikšti prieštaravimą išnyksta praėjus vieniems metams nuo pirmos draudimo įmokos sumokėjimo.

Bürgerliches Gesetzbuch (Civilinis kodeksas, BGB) 242 straipsnis

Skolininkas turi sąžiningai vykdyti sutartinę prievolę laikydamasis verslo santykiuose nusistovėjusių papročių.

C. Prejudicinių klausimų reikšmingumas priimant sprendimą byloje

Pagrindinis šio prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas yra klausimas, kokie apribojimai pagal draudimo teisės aktus taikomi naudojimuisi vartotojų teisėmis. Reikia įvertinti vadinamąjį poliso įteikimo modelį ir jo galimo prieštaravimo Sąjungos teisei pasekmes. Dėl tuo grindžiamos teisės pareikšti prieštaravimą kyla klausimas, ar taikytini teisės netekimo ir piktnaudžiavimo teise principai vartotojo nenaudai (pirmasis prejudicinis klausimas). Taip pat reikia išsiaiškinti, ar draudimo bendrovė gali remtis teisės netekimo arba piktnaudžiavimo teise argumentu ir tuomet, kai buvo pateikta netinkama informacija apie teisę pareikšti prieštaravimą arba nebuvo pateikta būtinoji vartotojams skirta informacija ir iš to iš esmės kyla teisė pareikšti prieštaravimą (antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai). Galiausiai Teisingumo Teismo prašoma paaiškinti, ar draudėjas – veiksmingai pareiškęs prieštaravimą – naudodamasis teisėmis turi teisę iš draudiko gauti informaciją arba naudotis kitomis palengvinančiomis priemonėmis (ketvirtasis prejudicinis klausimas).

Tiek, kiek šalys konkrečiai nesutaria dėl to, ar informacija apie teisę atsisakyti sutarties – formos ir turinio aspektu – buvo pateikta tinkamai ir ar buvo pateikta visa būtinoji vartotojams skirta informacija, šie konkretūs klausimai nėra Teisingumo Teismui pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas. Tai visų pirma yra ne aiškinimo (*interpretation*), o veikiau paprasčiausio galiojančios

teisės taikymo (*application*) problema, kurią turi spręsti nacionaliniai teismai (kaip Sąjungos teismai). Šiuo klausimu jau yra suformuota svarbi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas) jurisprudencija, taigi šie klausimai gali būti išaiškinti nagrinėjant bylas įvairiose instancijose (žr., pvz., 2019 m. gruodžio 19 d. Teisingumo Teismo sprendimą bylose C-355/18–C-357/18 ir C-479/18, EU:C:2019:1123; taip pat žr. 2021 m. rugsėjo 2 d. generalinio advokato M. Bobek išvadą bylose C-143/20 ir C-213/20, EU:C:2021:687, ir 2022 m. vasario 24 d. Teisingumo Teismo sprendimą šiose bylose, EU:C:2022:118).

1. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

Vadinamasis poliso įteikimo modelis Vokietijoje nuo 1994 m. iki 2007 m. pabaigos pagal tuo metu galiojusį *Versicherungsvertragsgesetz* (Draudimo sutarčių įstatymas, VVG) buvo laikomas leidžiamu. Ar tas metodas buvo leidžiamas pagal Sąjungos teisę? Jei ne: ar vien tai gali būti pagrindas vartotojui pareikšti prieštaravimą, t. y. pagrindas atsirasti teisei į draudimo sutarties grąžinimą į ankstesnę padėtį? Ar vartotojas galėtų netekti tokios teisės vertinant sąžiningumo aspektu? Visi šie klausimai ir aspektai yra reikšmingi priimant sprendimą byloje. Jei paaiškėtų, kad dėl poliso įteikimo modelio prieštaravimo Sąjungos teisei ieškovas turi – neribotą ir neprarastą – teisę pareikšti prieštaravimą, jo ieškinys turėtų būti tenkinamas iš esmės. Konkrečiai:

Pagal ankstesnės redakcijos VVG 5a straipsnį buvo leidžiama draudimo sutartis su vartotojais sudaryti taikant poliso įteikimo modelį (šiuo klausimu žr. 2013 m. liepos 11 d. generalinės advokatės E. Sharpston išvados byloje C-209/12, EU:C:2013:472, 28 punktą). Šiam modeliui buvo būdinga tai, kad klientas pirmiausia pateikdavo prašymą sudaryti draudimo sutartį, o draudikas priimdavo šį prašymą išduodamas draudimo polisą. Būtinąją vartotojams skirtą informaciją klientas paprastai gaudavo tik kartu su polisų, t. y. ne prašymo pateikimo momentu. Vis dėlto draudėjas turėjo teisę per 14 dienų pareikšti prieštaravimą; gyvybės draudimo sutarčių atveju terminas prieštaravimui pareikšti buvo 30 dienų. Šis terminas prasidėdavo tik tada, kai draudėjas gaudavo visus dokumentus ir kai draudimo liudijimo įteikimo momentu jis būdavo informuojamas raštu, „aiškiomis spausdintinėmis raidėmis“, apie teisę pareikšti prieštaravimą, prieštaravimo pareiškimo termino pradžią ir trukmę. Nukrypstant nuo šios nuostatos, teisė pareikšti prieštaravimą pagal ankstesnės redakcijos VVG 5a straipsnio 2 dalies ketvirtą sakinį išnykdavo praėjus vieniems metams po pirmosios draudimo įmokos sumokėjimo.

2014 m. principiniame sprendime *Bundesgerichtshof* laikė *acte clair* tai, kad šis modelis atitinka Sąjungos teisę (2014 m. liepos 16 d. *Bundesgerichtshof* sprendimo byloje Nr. IV ZR 73/13 16 ir paskesni punktai). Vis dėlto ir Europos Komisija, ir generalinė advokatė E. Sharpston išreiškė didelių abejonų (žr. 2013 m. liepos 11 d. generalinės advokatės E. Sharpston išvados byloje C-209/12, EU:C:2013:472, 57 ir paskesnius punktus). Prašymą priimti prejudicinį sprendimą

teikiantis teismas dėl toliau nurodytų priežasčių mano, kad šios abejonės pagrįstos.

Gyvybės draudimo direktyvomis siekiama užtikrinti aukšto lygio ir visoje Europoje panašią vartotojų interesų apsaugą, atitinkančią SESV 12 ir 169 straipsnių ir Pagrindinių teisių chartijos 38 straipsnio esmę. Nagrinėjamu atveju taikytinose direktyvose – Direktyvoje 90/619/EEB ir Direktyvoje 92/96/EEB – numatyta apsaugos sistema grindžiama prielaida, kad vartotojas, derėdamasis su draudimo bendrove, yra silpnesnė pusė ir turi mažiau informacijos. Nustatant informavimo pareigų ir formalumų sąrašą, siekiama sudaryti vartotojui galimybes laiku dar prieš sudarant sutartį savarankiškai, racionaliai ir lyginant priimti sprendimą, ar sudaryti gyvybės draudimo sutartį ir, jei taip, kaip tai padaryti. Teisingumo Teismas tai pabrėžė 2022 m. vasario 24 d. sprendime (2022 m. vasario 24 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-143/20 ir C-213/20, EU:C:2022:118, 109 ir paskesni punktai). Visgi direktyvose numatyta skaidrumui užtikrinti skirta prievolė pateikti informaciją prarastų prasmę, jeigu informacija būtų teikiama tik po to, kai draudėjas pateikė savo pasiūlymą ir taip jau pasirinko tam tikrą draudiką ir konkrečią sutartį. Draudėjas neturi galimybės iš anksto palyginti įvairių draudimo bendrovių ir jų pasiūlymų. Be to, jam tenka „prieštaravimo našta“, nes per trumpą laikotarpį jis turi imtis aktyvių veiksmų tam, kad užkirstų kelią sutarties įsigaliojimui. Šie argumentai rodo, kad poliso įteikimo modelis kenkia veiksmingai vartotojų apsaugai.

Teisingumo Teismas turėjo progą pareikšti nuomonę dėl konkrečios su poliso įteikimo modeliu susijusios problemos – dėl to, ar ankstesnės redakcijos VVG 5a straipsnio 2 dalies ketvirtame sakinyje nustatytas vienu metų terminas draudžiamas pagal Sąjungos teisę, o ne dėl to, ar pats modelis yra leidžiamas (2013 m. gruodžio 19 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-209/12, EU:C:2013:864). Jei Teisingumo Teismas padarytų išvadą, kad poliso įteikimo modelis nesuderinamas su Sąjungos teise, kiltų tolesnis priimant sprendimą byloje svarbus klausimas – ar vien tai yra pagrindas atsirasti vartotojo teisei pareikšti prieštaravimą ir visiškai gražinti sutartį į pradinę padėtį. Taigi ar tokia teisė taikoma ir tada, kai informacija apie teisę pareikšti prieštaravimą buvo pateikta nepriekaištingai, o vartotojams skirta informacija buvo išsami ir teisinga?

Jei į šį klausimą Teisingumo Teismas atsakys teigiamai, reikės išnagrinėti papildomą esminį Vokietijos jurisprudencijos argumentą. *Bundesgerichtshof* suformuotoje jurisprudencijoje laikosi nuomonės, kad tuo atveju, kai draudimo sutartis ilgą laiką jau buvo vykdoma, draudėjas, kuris pagal ankstesnės redakcijos VVG 5a straipsnį kartu su draudimo polisu gavo draudimo taisykles, būtinąją vartotojams skirtą informaciją ir reikalavimus atitinkančią informaciją apie teisę pareikšti prieštaravimą, taikant sąžiningumo principą – dėl prieštaringo elgesio – neturi teisės ginčyti sutarties remdamasis tuo, kad ji yra negaliojanti pagal Sąjungos teisę (2020 m. gegužės 20 d. *Bundesgerichtshof* sprendimo Nr. IV ZR 234/19, ECLI:DE:BGH:2020:200520UIVZR234.19.0, 17 punktas; 2014 m. liepos 16 d. *Bundesgerichtshof* sprendimo

byloje Nr. IV ZR 73/13 32 ir paskesni punktai). Atrodo, kad, *Bundesgerichtshof* nuomone, pakanka to, kad draudėjo elgesys objektyviai yra prieštaringas: sudarydamas sutartį, per jam suteiktą ir paskelbtą terminą prieštaravimui pareikšti draudėjas jokio prieštaravimo nepareiškia ir reguliariai moka sutartas draudimo įmokas. Ir jeigu draudėjas vėliau pareiškia, kad sutartis niekada negaliojo, ir iš draudimo bendrovės, kuri turėjo teisėtų lūkesčių, kad sutartis galioja, pradeda reikalauti grąžinti sumokėtas įmokas, jis elgiasi priešingai minėtiems savo paties intereso nulemtiems ir ilgą laiką tęstiems veiksams. Norint reikšti piktnaudžiavimu teise grindžiamą prieštaravimą, bet kuriuo atveju nebūtina, nei kad draudėjas turėtų nesąžiningų ketinimų, nei kad jam tektų kaltė. Pakanka to, kad teisės turėtojo elgesys kitai pusei akivaizdžiai sukėlė teisėtų lūkesčių dėl tam tikros faktinės arba teisinės padėties.

Vis dėlto, atsižvelgiant į – privalomą ir viršenybę turinčią – Sąjungos teisę ir reikšmingą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, šis *Bundesgerichtshof* rėmimasis BGB 242 straipsnyje įtvirtintu sąžiningumo principu atrodo problemiškas. Piktnaudžiavimu teise grindžiamam prieštaravimui taikomi griežti apribojimai, jis turi būti specialiai pagrįstas. Teisingumo Teismas suformuotoje jurisprudencijoje reikalauja, kad piktnaudžiavimas teise įprastai būtų pripažįstamas tik esant subjektyviam elementui (2019 m. vasario 26 d. Teisingumo Teismo sprendimo byloje C-115/16 ir kt., EU:C:2019:134, 98 ir 102 punktai; taip pat žr. 2022 m. kovo 29 d. *Bundesgerichtshof* Teisingumo Teismui pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje Nr. VI ZR 1352/20 (arba C-307/22) 20 punktą). Tai reiškia, kad vartotojas turi žinoti savo teises, o nagrinėjamu atveju taip nebuvo. Vartotojų apsaugos sumetimais vartotojų teisės negali būti ribojamos (žr. 2021 m. rugsėjo 9 d. Teisingumo Teismo sprendimą bylose C-33/20, C-155/20 ir C-187/20, EU:C:2021:736).

Tokią vartotojams palankią interpretaciją patvirtina ir Pagrindinių teisių chartijos 38 straipsnis, kuris šiuo atveju veikia *ex ante*. Pagrindinių teisių chartijos 38 straipsnyje įtvirtintas principas, kad Sąjungos politika užtikrina aukštą vartotojų apsaugos lygį. Su tuo susijęs optimizavimo reikalavimas. Pagrindinių teisių chartija – kuri yra *supreme law of the land* ir *living instrument* – nagrinėjamu atveju yra taikoma, t. y. ji saisto ir įpareigoja Europos Sąjungą ir jos valstybės nares (Pagrindinių teisių chartijos 51 straipsnio 1 dalis). Sąjungos teisės (nagrinėjamu atveju – visoje Europoje galiojančios draudimo teisės) taikymas apima ir lemia Pagrindinių teisių chartijoje garantuojamų pagrindinių teisių taikymą (2013 m. vasario 26 d. Teisingumo Teismo sprendimo byloje C-617/10, EU:C:2013:105, 21 punktas).

2. Dėl antrojo ir trečiojo prejudicinių klausimų

Kai teisė pareikšti prieštaravimą kyla iš to, kad informacija nebuvo pateikta arba pagal Sąjungos teisę reikalaujama vartotojams skirta informacija buvo pateikta netinkamai, Vokietijoje daugeliu atvejų draudikai ir teismai, siekdami atmesti sutarties grąžinimo į pradinę padėtį galimybę arba reikalavimus atlyginti žalą,

remiasi teisės netekimo ir piktnaudžiavimo teise aspektais (<...> [nuoroda į teisinę literatūrą]; taip pat žr. 2022 m. liepos 22 d. *Verfassungsgerichtshof Rheinland-Pfalz* (Reino krašto-Pfalco Konstitucinis Teismas) nutartį byloje Nr. VGH B 70/21, ECLI:DE:VERFGRP:2022:0722.VGH.B70.21.00).

Net ir tuomet, kai informacija apie teisę pareikšti prieštaravimą nebuvo pateikta arba buvo pateikta netinkamai, *Bundesgerichtshof* mano, kad vartotojas neturi šios teisės, jeigu konkrečiu atveju yra labai svarių aplinkybių (žr. 2021 m. rugsėjo 8 d. *Bundesgerichtshof* nutarties byloje Nr. IV ZR 133/20, ECLI:DE:BGH:2021:080921BIVZR133.20.0, 17 punktą; taip pat žr. 2021 m. vasario 10 d. *Bundesgerichtshof* sprendimo byloje Nr. IV ZR 32/20, ECLI:DE:BGH:2021:100221UIVZR32.20.0, 17 ir 18 punktus). Tai taikoma ir tuo atveju, kai nebuvo pateikta vartotojams skirta informacija arba ji buvo pateikta netinkamai. Žemesnių instancijų teismai šią išimtį traktuoja gana plačiai.

Atrodo, kad, *Bundesgerichtshof* nuomone, ir šiuo atveju pakanka to, kad draudėjo elgesys objektyviai yra prieštaringas. Dėl to kyla nurodytų abejonių. Visų pirma turėtų būti galima pagrindines išvadas, pateiktas naujausioje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, susijusioje su teisės netekimu ir piktnaudžiavimu teise vartojimo paskolų atsisakymo atveju, taikyti draudimo teisės aktams (dėl išsamesnės informacijos žr. 2021 m. rugsėjo 9 d. Teisingumo Teismo sprendimą bylose C-33/20, C-155/20 ir C-187/20, EU:C:2021:736). Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad kredito teikėjas negali remtis teisės netekimo argumentu, kai vartotojas pasinaudoja teise atsisakyti sutarties, jei kredito sutartyje nebuvo vieno iš privalomos informacijos elementų ir jis nebuvo tinkamai pateiktas vėliau, neatsižvelgiant į tai, ar vartotojas žinojo apie savo teisę atsisakyti sutarties, nebūdamas atsakingas už šį nežinojimą. Tas pats taikoma ir tuomet, kai remiamasi piktnaudžiavimo teise argumentu. Nematyti įtikinamos priežasties, kodėl ši jurisprudencija negalėtų galioti ir draudimo teisės srityje (žr. 2022 m. liepos 22 d. *Verfassungsgerichtshof Rheinland-Pfalz* nutarties byloje Nr. VGH B 70/21, ECLI:DE:VERFGRP:2022:0722.VGH.B70.21.00, 75 punktą).

3. Dėl ketvirtojo prejudicinio klausimo

Toliau kyla klausimas, ar ir kiek nacionalinės teisės normos arba jurisprudencija (*Law in Books* ir *Law in Action*) gali apsunkinti ar sukliudyti draudėjui naudotis teisėmis ir jas įgyvendinti ir ar draudėjas, naudodamasis teisėmis, turi teisę iš draudiko gauti informaciją arba naudotis kitomis palengvinančiomis priemonėmis.

Pirmiausia reikia išsiaiškinti, kokia faktų pateikimo ir įrodinėjimo pareiga tenka vartotojui, siekiančiam teisme apginti savo teises dėl nesudarytos draudimo sutarties gražinimo į pradinę padėtį. Ar jis turi teisę gauti iš draudiko informaciją apie naudą, kurią draudimo bendrovė faktiškai gavo iš sumokėtų įmokų?

Gyvybės draudimo srityje visiškas suderinimas nebuvo pasiektas. Todėl valstybės narės pačios nustato draudėjo teisių apimtį ir ribas, kai jis veiksmingai pareiškia prieštaravimą. Jos turi laikytis lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Pagal

Vokietijos teisę draudėjas gali atgauti sumokėtas įmokas, iš kurių atimama nedidelė su rizika susijusi dalis, taip pat jam priklauso kompensacija už naudojimą. Tai reiškia, kad draudėjo pinigus valdantis draudikas turi išmokėti gautas pajamas. Pagal Sąjungos teisę tai yra leidžiama, kitaip nei paskolų sutarčių atsisakymo atveju (dėl visiško suderinimo, pagal kurį nenumatyta kompensacija už naudojimą) (šiuo klausimu žr. 2020 m. birželio 4 d. Teisingumo Teismo sprendimą byloje C-301/18, EU:C:2020:427).

Svarbu užtikrinti teisingą ir tinkamą pusiausvyrą tarp draudėjų teisėtų interesų, apdraustųjų poreikių ir draudikų bei draudimo sektoriaus teisėtų interesų. Reikia įvertinti, ar Vokietijoje tai pavyko, kiek tai susiję su kompensacija už naudojimą. Pagal *Bundesgerichtshof* suformuotą jurisprudenciją draudėjui, norinčiam iš draudimo bendrovės išsireikalauti faktiškai iš jo įmokų gautą naudą, tenka faktų pateikimo ir įrodinėjimo našta. Todėl draudėjas turi tinkamai pagrįsti ir prireikus įrodyti faktinį naudos gavimą ir dydį. Jis turi remtis konkrečia draudiko – atsakovo – finansine būkle (bendrai žr. 2020 m. balandžio 29 d. *Bundesgerichtshof* sprendimo byloje Nr. IV ZR 5/19, ECLI:DE:BGH:2020:290420UIVZR5.19.0, 16 punktą). *Bundesgerichtshof* daugelį metų atmesdavo daug ieškinių pareiškusių vartotojų nurodytų skaičiavimo būdų ir metodų (susijusių su būtinu savarankišku kompensacijos už naudojimą nustatymu).

Pagal Vokietijos jurisprudencijoje įtvirtintus standartus draudėjas turi atlikti visapusišką tyrimą ir pateikti išsamius faktus. Vartotojas iš savo draudiko pranešimų arba viešai prieinamų šaltinių, pavyzdžiui, paskelbtų draudiko metinių ataskaitų, turėtų išsiaiškinti jo finansinę būklę ir, pavyzdžiui, fondo pelną bei fondo „veiklos rezultatus“, ir tada atitinkamai pagrįsti savo ieškinį (žr. 2015 m. lapkričio 11 d. *Bundesgerichtshof* sprendimo byloje Nr. IV ZR 513/14 50 punktą). Akivaizdu, kad draudėjams tai dažnai yra pernelyg sunku. Spėjama, kad dėl to jie negina savo teisių. Todėl kyla rimtų abejonių, ar ši teisinė praktika yra suderinama su veiksmingumo principu (dėl įrodinėjimo pareigos, susijusios su nesąžiningomis sąlygomis, žr. 2021 m. birželio 10 d. Teisingumo Teismo sprendimą byloje C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470). Jei draudėjui teks su nauda susijusių faktų pateikimo ir įrodinėjimo pareiga, naudotis vartotojų teisių apsaugos direktyvose numatytais teisėmis, pirmiausia susijusiomis su gyvybės draudimu, jam gali būti pernelyg sunku. Pagal Sąjungos teisėje įtvirtintą veiksmingumo principą tuomet, kai vartotojui arba apskritai pagal Sąjungos teisę suinteresuotam asmeniui trūksta įrodymų, nes atitinkama informacija jam yra neprieinama arba sunkiai prieinama, įrodinėjimo pareiga bet kokių atveju turi būti palengvinta arba perkelta (taip pat žr. 2015 m. birželio 4 d. Teisingumo Teismo sprendimą byloje C-497/13, EU:C:2015:357). Klasikiniai civilinio proceso teisės mechanizmai, grindžiami formalia šalių lygybe ir principu *actori incumbit probatio*, šiuo atveju pasirodė esantys nepakankami, kad vartotojų teisės būtų veiksmingai ir sėkmingai įgyvendinamos. Galiausiai būtina atsižvelgti į tai, kad atsisakydamas sutarties vartotojas naudojasi teise, kuriai atsirasti būtina sąlyga yra draudiko padarytas pažeidimas. Todėl gali būti reikšmingas ir sankcijų aspektas.

Jei vis dėlto faktų pateikimo ir įrodinėjimo pareiga tenka vartotojui: ar jis turi teisę kaip kompensaciją gauti iš draudiko informaciją arba reikalauti kitų palengvinančių priemonių? Tai atitinka bendrą Sąjungos teisėje vyraujančią tendenciją, kad įrodymus – *disclosure* prasme – turi pateikti kita šalis. Tai galioja, pavyzdžiui, antimonopolinėje arba intelektinės nuosavybės teisėje (taip pat žr. Direktyvos (ES) 2020/1828 dėl atstovaujamojo ieškinių siekiant apsaugoti vartotojų kolektyvinius interesus 18 straipsnį). Draudėjo teisė gauti informaciją iš draudiko galėtų būti grindžiama Trečiosios gyvybės draudimo direktyvos 31 straipsnio 1 dalimi ir priedu. Generalinės advokatės E. Sharpston nuomone, draudikas, parduodamas gyvybės draudimo produktą su investiciniu komponentu, kai draudimo išmokos dydis priklauso nuo to, kaip draudikas panaudoja draudimo įmoką, tam, kad sprendimą priimti būtų lengviau, privalo draudėjui prieš sudarant sutartį, o jei sutartis keičiama – ir sutarties galiojimo metu, nurodyti, kokiems tikslams absoliučiais dydžiais ar procentine dalimi bus panaudota jo įmoka. Draudėjas turi būti informuotas bent jau apie atitinkamus kriterijus (2014 m. balandžio 12 d. išvada byloje C-51/13, EU:C:2014:1921). Jei draudikas dar prieš sudarydamas sutartį – kiek tai yra įmanoma – turi pateikti paaiškinimus apie konkretų įmokų panaudojimą absoliučiais skaičiais ar procentine dalimi, po sutarties sudarymo jis tuo labiau turėtų pateikti informaciją apie konkretų draudimo įmokų panaudojimą, kad būtų galimas visiškas draudimo sutarties grąžinimas į pradinę padėtį.

D. Procesiniai ypatumai

<...> [šalių susitarimas nepasiektas]

Atsakovės reikalavimas, kad byla nagrinėjantis vienas teisėjas neteiktų Europos Sąjungos Teisingumo Teismui prašymo priimti prejudicinį sprendimą, o perduotų byla civilinių bylų kolegijai tam, kad kolegija, perėmusi byla, priimtų sprendimą, netenkintas, nes dėl to pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnį būtų pernelyg sudėtinga arba net visai neįmanoma. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pirmininko pavaduotoja neseniai išsamioje Teisingumo Teismo jurisprudencijos analizėje paaiškino, kad bet kurio nacionalinio teismo teisė pagal SESV 267 straipsnį kreiptis į Teisingumo Teismą negali būti niekaip ribojama – nei pagrindinės bylos šalių, nei nacionalinės teisės aktais, nei dėl pagrindinės bylos pobūdžio, nei aukštesnės instancijos teismų, įskaitant konstitucinius teismus, nei pačios Sąjungos teisės aktais (Rosario Silva de Lapuerta: Lenaerts ir kt. (leid.): *Building the European Union: The Jurist's View of the Union's Evolution*, 2021, p. 215 ir paskesni; taip pat žr. 2021 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) sprendimą byloje C-357/19, EU:C:2021:1034). Todėl preziumuotina, kad byla nagrinėjantis vienas teisėjas neturi pareigos byla perduoti civilinių bylų kolegijai (žr. 2022 m. birželio 2 d. generalinio advokato A. Rantos išvados byloje C-100/21, EU:C:2022:420, 75 ir paskesnius punktus ir 2016 m. balandžio 5 d. Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) sprendimo byloje C-689/13, EU:C:2016:199, 32 ir paskesnius punktus).

Galiausiai nurodomi panašūs bylą nagrinėjančio vieno teisėjo pateikti prašymai priimti prejudicinį sprendimą – 2021 m. gruodžio 30 d. (reg. Nr. 8 O 1519/20 arba C-2/22) ir 2022 m. sausio 13 d. (reg. Nr. 8 O 1463/20 arba C-41/22); 2021 m. gruodžio 30 d. prašymas priimti prejudicinį sprendimą buvo atsiimtas.

Dr. Borowsky

Apygardos teismo teisėjas

DARBINIS VERTINMAS